

אילן צדיקוב העיזן שלאחר הרפורמה

יוסי מלול - משק הבקר והחלב
hmb-malul@icba.org.il

הרפורמה ברפת נחשבת לאחת הרפורמות המוצלחות ביותר בישראל ואחת המובילות בהגנת הסביבה בעולם. עם זאת יש להשלים גם את טיפול הקצה של פינוי הזבל לאתרים מוסדרים. ד"ר אילן צדיקוב, מהמשרד להגנת הסביבה, מתריע שהשלב הבא הוא לאכוף על הרפתנים פינוי לאתרים מורשים בלבד, על כל מי שיפנה את הזבל לקבלנים פירטים יופעלו הליכים על פי חוק

הרפורמה ותוצאותיה

סיכום כללי מאוד של הרפורמה, שאילן היה שותף בעיצובה ובהובלתה עד לסיום - אין ספק, שבמבט לאחור יש לאילן הרבה נחת מהתוצאות של אחת הרפורמות המורכבות במשק הישראלי ואף העולמי, והוא שמח לפרגן לה.

"למיטב היכרותי, אין מדינה בעולם שהלכה למהלך מרחיק לכת כמו הרפורמה וגם בישראל, אין אף רפורמה שהסתיימה והצליחה, כמו הרפורמה ברפת. גם האוצר עמד בהתחייבויות שלו ואף הגדיל אותן כל העת (כנראה שיש לחקלאים שרי חקלאות חזקים...).

אין מדינה בעולם שהלכה למהלך מרחיק לכת כמו הרפורמה וגם בישראל, אין אף רפורמה שהסתיימה והצליחה, כמו הרפורמה ברפת. גם האוצר עמד בהתחייבויות שלו ואף הגדיל אותן כל העת

מהרפתות לא יוצא זרם לוואדי, לא זבל ולא שפכים, הגענו לפתרון הבועה שרצינו. בשנים האחרונות לא פתחנו תיקי חקירה, למעט השנה עם שלוש רפתות באחיהוד"

הרפת כבר לא מהווה יעד ראשי למבצעי אכיפה של המשטרה הירוקה, כדי לתפוס עבריינים ולהעמידם לדין. פקחי איכות הסביבה התפנו לעסוק גם בענפים אחרים, אבל ממשיכים "לשים עין" שלא יהיו דליפות מהרפת

מה היה "יבול" האכיפה בשנת 2009?

אילן פותח את הדואר האלקטרוני ומתעדכן - "קבלתי נתונים 'חמים' מהמשטרה הירוקה לגבי הפעילות ב-2009: נערכו 721 ביקורות ברפתות

הפגישה עם ד"ר אילן צדיקוב מתקיימת בקומה 11 במגדל הממשלה, שיושב ממש על צומת קפלן שלייד מגדלי עזריאלי. המראה מהחלון מרהיב למדי, אם כי שונה ממה שאנחנו מורגלים מהחלונות הכפריים.

אילן ליווה את הרפת בחום בכל שנות הרפורמה ולאחריה, ועבר יחד איתה את כל ההתלבטויות, באשר לפתרונות הראויים לבעיות הסביבה הקשות שהיו ברפת. כל נושא הרפת והשפכים נמצא גם כיום בתחום האחריות של אילן ולאחרונה קיבל גם משימה של הפרדת זבל ביתי לאתרי קומפוסט, שהוא תחום הליבה של השר גלעד ארדן.

אתר פירטי במרכז הארץ - העדר תשתיות, תשטיפים מחללים

השקעות - הוא מספק את המים וקולט את הביוב. כל עוד הרשות יכלה להעלים עין מהרפתות אזי החקלאים הרוויחו, אך איכות המים היא גם עניין כספי ולא זול, התאגידים רואים שטיהור המים עולה כסף רב והם עושים חשיבה מחודשת באשר לשפכי הרפתות - הם יצטרכו לעמוד בתקנים או לשלם ע"פ הערך של עלות הטיהור (באם המט"ש יהיה ערוך לטפל בשפכים אלה. למשל, מט"ש בית שמש שמטפל בשפכי רפת מעלה החמישה). הבעיה חריפה במיוחד באזורים שיש בהם ריכוז רפתות גבוה ביחס לאוכלוסייה.

הוחלט להרחיב עוד יותר את מעגל האכיפה ולכלול בו גם את הרפתות: כאשר משאית נתפסת בשפיכת זבל רפת באתר פירטי ולא מורשה, מחרימים את המשאית, חוקרים את הנהג על מקור הזבל וממשיכים בפעולות אכיפה, גם על הרפת שממנה יוצא הזבל

לתחזוקה של מפרידי המוצקים הסטטיים לשפכי המחלוב השפעה קריטית על איכות השפכים המוזרמים מהרפת למערכת הביוב. הרפת המשפחתית, שיש לה בד"כ בור הפרדה פלסטי תת קרקעי, מתקשה לתחזק באופן ראוי ושוטף את הבור, כי צריך להזמין ביובית ולשאוב את המוצקים ששקעו בו. התחזוקה של בורות ההפרדה הפתוחים, היצוקים מבטון, ברפת השיתופית, קלה יותר.

עם הרצון המובן לחסוך במים, צריך לזכור שככל שהשימוש במים ברפת יורד, כמות השפכים הנפלטים מהרפת יורדת, אך איכותם גרועה יותר - הם מרוכזים יותר. בכל זאת, בחשבון הכללי, עדיף לנקוט באמצעים חוסכי מים (חליבה יבשה, חליבה רובוטית, צינון בערפול, מחזור מי שטיפות וכו').

"עם כל ההסתייגויות האלה ניתן לומר שכל זרם הנוזלים שיוצא מהרפת בא על פתרונו המלא."

מה עם הפתרונות האזוריים היקרים?

"גם לזרם הזבל מהרפת בנינו פתרונות ברפורמה. לרפת בד"כ אין עניין להתעסק בעצמו בנושאי הזבל ובוודאי לא הרפתן המשפחתי ולכן צריך פתרון אזורי - שירות מסודר לקליטת הזבל. כך קמו מתקנים בפריסה ארצית יפה מרמת הגולן ועד הנגב, יש אתרים שתפקידם לקלוט את הזבל, לעבד ולשווק אותו לשדות וזה כולל גם איסוף הזבל מהרפת.

יש הגיון בפריסה ובסוג של פתרונות הקצה האזוריים לזבל: באזור המרכז, שם יש פחות ביקוש לקומפוסט, הפתרונות הם יותר בכון של מתקני הביוגז - בעמק חפר ובבאר טוביה. בצפון ובדרום, היכן שיש שטחים פתוחים, הטכנולוגיה אקסטנסיבית ומייצרת קומפוסט. המתקנים מסודרים בתשתיות הולמות, מניעת לחחול, קליטת תשטיפים, והם מאושרים על פי כל דין.

השירות הזה עולה כסף ואני מעריך שבהמשך הוא יעלה פחות ופחות. רואים שמתקן הביוגז ברמת הגולן יעלה 135 שקל לפרה לשנה, בעוד שבעמק חפר זה מגיע לכ-500 שקל. ההערכה היא שגם שם זה ירד, כי התחרות תכתיב זאת.

עבודות תשתית ואיסוף בקומפוסט העמקים

(כולל מבצע ארצי אחד שנערך בחודש מרס 2009). - 9 דוחות קנס (בררת משפט) ניתנו לרפתות על גלישות של זבל ותשטיפים. 3 תיקי חקירה פלילית נפתחו נגד רפתות (באחיהוד) ו-4 תיקי חקירה פלילית פתוחים נגד קבלני זבל "פירטים".

מצב הפתיחה

לא כך היה הדבר בתחילת הרפורמה - כמסתכל מבחוץ, ראה אילן את הרפת שיתופית שהתרגלה למערכות אוטומטיות שלא דורשות עבודה רבה - "המפרדה הפרידה את הזבל והשפכים זרמו חופשי לוואדי, ואילו ברפת המשפחתית התעסקו כל העת בזבל. כל הפיילוסופים שהתבצעו כדי למצוא מענה טכנולוגי לבעיית שפכי המפרדות לא צלחו. יתרה מכך, היינו חייבים לבצע את הניסיונות כדי להוכיח, לנו ולאחרים, שעשינו הכול לתת פתרון מתאים לרפת הישראלית. המשרד לא הכתיב דרך של ממשק בתוך הרפת. מה שעניין אותנו היה הרפת כבועה ומה שנפלט ממנה - בתוך הרפת, לא התערבנו.

עם הזמן, נוכחנו, כל הנוגעים בעניין, שאין תוחלת לנושא המפרדות, כי צריך לטפל בשפכי המפרדה. אין היגיון - הנדסי וכלכלי - לטהר את השפכים ויש להימנע מהם ככל האפשר."

התאגידים רואים שטיהור המים עולה כסף רב והם עושים חשיבה מחודשת באשר לשפכי הרפתות - הם יצטרכו לעמוד בתקנים או לשלם ע"פ הערך של עלות הטיהור

הבעיה עברה למערכות האזוריות

"הרפת השיתופית למדה דרך הכיס - כמו המושבניקים, הם ירדו מהמפרדות והיום ברפת שיתופית טיפוסית יש מאצרה שאליה גורפים את כל הזבל. שפכי מכון החליבה זורמים למערכת הביוב של המשק או למערכת האזורית של הרשות המקומית. הבעיה של הרפת נפתרה ועברה למכונת הטיהור, שחלקם כיום קורסים משפכי הרפתות."

גם משק המים של ישראל עובר בימים אלו רפורמה. קמו כ-70 תאגידי מים ושפכים ברשויות המקומיות, שאמורים לתפקד כמשק סגור. הרעיון הוא שאגרת המים והביוב שגובים מהתושבים תעבור לתאגידיים אלה והם יתנהלו כעסק כלכלי, שצריך לכסות את הוצאותיו ולבצע גם

מפעילים מאמצים גדולים לחיסול תופעת קבלני הזבל הפירטים, וזהו כ-120 אתרים כאלה לפני כ-3 שנים וכיום יש 45 אתרים ומתוכם יש 11 מאושרים ומסודרים והשאר בהליכים של אכיפה, מנהליים או פליליים. אמנם יש אכיפה, אך מכיוון שאין תשתיות בפרויקט כזה ואפשר להזיז ולפתוח במקום אחר ולעסוק שם - האכיפה קשה והסביבה סובלת. הוחלט, וזה כבר מתבצע, להרחיב את מעגל האכיפה ולהחריב את המשאיות ששופכות את הזבל (יש לנו ניסיון במעקב ובתפיסת משאיות שמובילות פסולת בניין - ושם מחרימים את המשאיות). תופסים, על חם, בוואדי או על הגבעה או אף באתר קומפוסט פירטי - יש למשרד להגנת הסביבה הכלים החוקיים לבצע זאת.

לצערנו, גם הצעד הזה לא עוצר את הבעיה.

הוחלט להרחיב עוד יותר את מעגל האכיפה ולכלול בו גם את הרפתות: כאשר משאית נתפסת בשפיכת זבל רפת באתר פירטי ולא מורשה, מחרימים את המשאית, חוקרים את הנהג על מקור הזבל וממשיכים בפעולות אכיפה, גם על הרפת שממנה יוצא הזבל.

אתם מגזימים קצת, לא? הרי לרפתן אין שליטה לאן הזבל יוצא

המשרד להגנת הסביבה רואה בבעלי הרפת אחראים לזבל שלהם, גם אם שלחו זבל באמצעות קבלן. האכיפה מתבססת על החוק לרישוי עסקים. ברישיון העסק של הרפת ישנו תנאי הדורש שפינוי הזבל ייעשה לאחת מהחלופות הבאות:

- א. פינוי למתקן מאושר, בעל התשתיות הנדרשות לטיפול בזבל ורישיון עסק (על פי רשימת המתקנים המאושרים לעיל).
- ב. יישום בשדות חקלאיים מעובדים כדשן או כמטייב קרקע: הוצאת הזבל או הקומפוסט לשדה מותרת רק בסמיכות למועד הפיזור (עד 72 שעות) ונדרשת הצנעתו בקרקע תוך 48 שעות מהפיזור. על-מנת למנוע אפשרות של חלחול ונגירת תשטיפים לעבר מקורות מים וכדי למנוע מטרדי זבובים וריח, אין לאצור (לאחסן) זבל בשדה.
- ג. פינוי לאתר הטמנת פסולת.

אם הזבל מפונה מהרפת ליעד אחר, שאינו אחד מהנ"ל, יש עילה להפעיל הליכים על חריגה מתנאי רישיון העסק.

המשמעות היא שרפת שאינה מוציאה זבל ליישום בשדות חקלאיים, צריכה להיות קשורה עם אתר קומפוסט מוסדר. באם היא מפנה לשם, יש לה תעודות משלוח וקבלות לקליטת הזבל - רואים בבעל הרפת אחראי לזבל שלו עד ליעד הקליטה.

במקביל מתבצעים הליכים נגד אתרים פירטים, יש 3 תיקים פתוחים משנים קודמות ויש גם פעולות מנהליות, כמו צווי סגירה ודוחות בררת משפט. בצפון היה מבצע אכיפה לאתרי קומפוסט ונתנו דוחות לפירטים.

למניעת אי נעימויות מיותרות, ציבור הרפתנים מתבקש לפעול בנושא הזבל עפ"י הוראות החוק ולפנות זבל מהרפת רק ליעדים שפורטו במאמר.

לתשומת לב הרפתנים!

המתקן לאחר גמר העבודות - תשתיות מלאות כולל ברכת תשטיפים

רפת שאינה מוציאה זבל ליישום בשדות חקלאיים, צריכה להיות קשורה עם אתר קומפוסט מוסדר. באם היא מפנה לשם, יש לה תעודות משלוח וקבלות לקליטת הזבל - רואים בבעל הרפת אחראי לזבל שלו עד ליעד הקליטה

אתרים המאושרים לטיפול בזבל רפתות (נכון ל-1.1.2010)

- שזרים - מתקן קומפוסטציה בגליל העליון
 - קומפוסט העמקים - מתקן קומפוסטציה בעמק יזרעאל
 - קומפוסט שדה אליהו - מתקן קומפוסטציה בעמק בית שאן
 - קומפוסט נוב - מתקן קומפוסטציה ברמת הגולן
 - אקואנגריה גולן - מתקן ביוגז ברמת הגולן
 - שחם - מתקן קומפוסטציה בגבעת עדה
 - מטב"ח - מתקן ביוגז בעמק חפר
 - קומפוסט אור - מתקן קומפוסטציה בבקעת הירדן
 - דלילה - מתקן קומפוסטציה במטה יהודה
 - קומפוסט טבע - מתקן קומפוסטציה בשער הנגב
 - גודפוסט - מתקן קומפוסטציה באשכול
- הקמנו פריסה של אתרים מסודרים, אך לא השכלנו לקשור בין הרפתות לבין האתרים. היום זה שורש הבעיה, כי הרפתות לא מחויבות ויש עדיין קבלני זבל פירטים שמפעילים אתרים פראיים, ללא תשתיות, התשטיפים ניגרים וזורמים לנחלים, הקרקע ומי התהום מזדהמים לשנים רבות, ועלות ההפעלה שלהם אפסית יחסית. מעבר להיבט הסביבתי ולהיבט הצדק בין אלה שהשקיעו וקיבלו אישורים לבין אלה שעובדים באופן פירטי, האתרים המסודרים מתקשים עסקית להתחרות עם הפירטים."

איך מטפלים בבעיית הקבלנים הפירטים?

אילן לוקח נשימה עמוקה ומציג את הדילמה של המשרד בטיפול הסוגיה - "בעיית הזיהום שמייצר ענף הרפת לא נפתרה לחלוטין, היא זהו בחלק מהמקומות, משטח הרפת אל השדה הסמוך ולכן אנחנו